

Makale Geliş | Received: 21.08.2022
Makale Kabul | Accepted: 20.03.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.03.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1164804

Gizem ŞERİFOĞULLARI

Doktora Öğrencisi | PhD Candidate
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü, Bursa, TR
Bursa Uludağ University, Social Sciences Institute, Department of Philosophy, Bursa, TR
ORCID: 0000-0002-6613-5333
gizem_serifogullari@outlook.com

Pandemi (Covid-19) Dönemini Albert Camus ile Düşünmek: Nasıl Yaşamalıyız?

Öz: Pandemi her çağda insan hayatını derinden sarsan, insanın yaşam şeklini değiştiren zorlu bir sürece neden olmaktadır. Bu dönemin en önemli niteliği ölüm gerçeğinin öne çıkmasıyla insandaki umutsuzluk ve bıkkınlık ile varoluşun amacına ve nesnel dünyaya ilişkin sorgulamaların artmasıdır. İşte bu sorgulama ise insana hayatın amacını, yaşamın yaşanmaya değer olup olmadığını, özgürlük olanağını ve nihayetinde tüm olumsuzluklara rağmen yaşamda nasıl bir yol haritası tercih edeceğini belirlediğinden oldukça elzemdir. Bu bağlamda çalışmada ilkin Covid-19'un ortaya çıkışına kadarki dönemlerde öne çıkan epidemilerin insan hayatına olan etkileri kısaca ele alınıp ardından Covid-19 döneminde insan hayatındaki değişiklikler, insanın yapıp etmelerine olan etkileri ele alınacaktır. Bu noktadan hareketle Camus perspektifinden Covid-19 döneminde üzerinde daha fazla düşünülen ölüm kavramı ile insan ve dünya ilişkisindeki anlamsızlık -saçma- insan özgürlüğünün sınırlılığı tartışılacaktır. Ardından Camus'nun *Veba* adlı eserinden yola çıkarak veba günlerinde insanlara nasıl bir yaşam rehberi sunduğu analiz edilecektir. Çalışmanın amacı da pandemi (Covid-19) dönemini Camus açısından yaşamın saçmalığı çerçevesinde özgürlük ve başkaldırı kavramıyla değerlendirilerek, pandemi dönemi aracılığıyla "nasıl yaşamalıyız?" sorusunu incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Covid-19, Saçma, Özgürlük, Ölüm, Başkaldırı

Thinking About the Pandemic Period (Covid-19) with Albert Camus: How Should We Live?

Abstract: Pandemic causes a difficult process that deeply shakes human life in every age and changes the way of life of people. The most important feature of this period is the hopelessness and boredom in human beings and increasing questioning of the purpose of existence and the objective world with the emergence of the fact of death. This questioning is very essential as it determines the purpose of life, whether life is worth living, the possibility of freedom, and ultimately what kind of roadmap to choosing in life despite all the negativities. In this study, initially the effects of epidemics on human

life that came into prominence until Covid-19 outbreak will be briefly discussed within this context. Then the changes in human life during the Covid-19 period and their effects on people's behaviours will be examined. From this point of view, the concept of death, which is considered more in the covid-19 period from the perspective of Camus, and the absurdity of the relationship between man and the world, and the limitation of human freedom will be discussed. Then, based on Camus's book *The Plague*, it will be analyzed how he presented a life guide to people in the days of the plague. The aim of the study is "how should we live?" with the concept of freedom and rebellion within the framework of the absurdity of life for Camus through the pandemic (Covid-19) period will be examined the question.

Keywords: Pandemic, Covid-19, Absurd, Freedom, Dead, Rebellion

Giriş

*"Başkaldırıyorum, öyleyse varız."
Albert Camus*

Her çağda dönem dönem ortaya çıkan salgınlar insan yaşamını olumsuz yönde etkileyerek, sıradan yaşam akışını değiştirmektedir. Nitekim Aralık 2019 da ortaya çıkan koronavirüs salgını dünyanın her yerine çok kısa sürede yayılıp 2,5 yılı aşkın devam eden ve halen yeni vakaların tespit edilmesiyle insanları fiziksel ve ruhsal bağlamda yıpratarak kaygının artmasına neden olmaktadır. Sıradan şartlarda bile birçok zorlukla karşılaşılan yaşam, pandemiyle daha da zorlaştığından bu dönemlerde yaşama yönelik sorgulamalar artmaktadır. Çünkü her şey yolundayken sorgulama ve düşünme ihtiyacı duymayan insan, kaygı ve korkunun arttığı, umutsuzluğun ortaya çıktığı zamanlarda yaşam telaşını bir kenara bırakıp umut ararcasına düşünmeye yönelmektedir. Bu düşünme eylemiyle kimi zaman adeta bir yol haritası belirlenerek yaşam söz konusu harita doğrultusunda şekillenmektedir. Fakat bu dönemin beraberinde getirdiği zor şartlar doğrultusunda meydana gelen duygu durumlarıyla insan nasıl yaşaması gerektiğini anlamlandırmakta güçlük çekmektedir. Ek olarak bu dönemde yaşamın sıradan şartlardan daha da meşakkatli olması insanda bıkkınlık uyandırarak isyana neden olmaktadır. Özellikle tüm dünya genelinde ölümlerin artması doğrultusunda ölümün tek gerçek olduğunun bilincine varılmasıyla insanda yaşama isteğinin azaldığı görülmektedir. Öyle ki artan intihar

vakaları bu durumu kanıtlar niteliktedir. Nitekim pandemiyle birlikte yaşanan olumsuzluklarla insanın dünyanın güzel tarafına odaklanması oldukça güç olup, yaşamın karanlık yönüne hapsolması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Her insanın ansızın ölümü deneyimleyeceğini hatırlatan pandemi, insana hayatın saçma başka bir deyişle anlamsız olmasıyla yüzleşmesini geciktirmeyip, insanda derin bir iç sıkıntısına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra anlamsız olan hayatın farkında olmakla insan eylemlerini, yaşamdaki deneyimleri ve tüm mevcut değerleri giderek yadsıyarak yabancılaşması muhtemeldir. Öte yandan bu dönemdeki kısıtlamalar üzerine sınırsız özgürlük arzusunun yol açtığı tehlikeler, başkalarının özgürlüğünü kısıtlarcasına artarak birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Peki pandeminin zorlu koşullarını fırsata çevirmek mümkün müdür? Camus'nun bakışından pandemi döneminden hareketle "nasıl yaşamalıyız?" sorusunun cevabı nedir? Camus Covid-19 pandemisine şahit olsa insanlara ne önerirdi? Saçmanın mevcudiyetini daha da hissettiren bu dönem aracılığıyla yaşamı yaşanmaya değer kılmamanın yolu nedir? Bu sorulardan hareketle çalışmanın birinci bölümünde tarihteki öne çıkan pandemi dönemlerinin insan yaşamına etkileri incelenip, ikinci bölümde günümüzde halen devam etmekte olan Covid-19 salgınıyla yaşamda süregelen değişiklikler ele alınacaktır. Bu doğrultuda tam da günümüz pandemisine ışık tutan *Veba* adlı eseriyle bu zorlu günlerden hareketle insana yaşamın tüm zorluklarıyla mücadele etme olanağını ortaya koyan Camus'nun bakışı çalışmanın üçüncü bölümünün seyrini oluşturacaktır.

1. Salgınlar ve İnsan Yaşamı

Tüm dünyaya veya birden fazla ülkeye yayılan küresel salgını ifade eden pandemiye özellikle tarihsel açıdan öne çıkan salgınlarla baktığımızda, ilk olarak 541 yılında Mısır'da rastlandığı kabul edilen veba salgını, 1347-1351 yılları arasında yeniden ortaya çıkarak Avrupa'nın "Kara Ölüm" olarak ifade ettiği veba, Çin ve

Asya'nın güney batısında başlasa da kısa sürede Avrupa'ya yayılarak, nüfusun yaklaşık üçte birinin ölümüne neden olmuştur. (Aslan 2020: 37) Dönem koşulları gereği haşerelerin tercihi olan toprak evlerin hakimiyet sürdüğü bu dönemde özellikle halkın varoşlarının kurtulamayıp yoksul insanların daha fazla öldüğü bilinmektedir. Fakat yine de ölüm, zengin-yoksul ayrımı yapmadan milyonlarca insanı yaşamdan koparmıştır. Böylece insan yaşamını bu denli etki altına alan veba, feodalizmin sonunu hazırlayarak kapitalizmin tohumlarını atmıştır. 1817 yılında ise ilk kez Hindistan'da ortaya çıkan kolera çok kısa sürede kıtalara yayılarak pandemiye neden olmuştur. Kolera ile bir yıl içerisinde dünyanın 40 farklı bölgesinde salgınlar oluşmuştur. (Aslan 2020: 37) Öte yandan koleranın bir kentten geçişi toplumsal gerilimleri tırmandırarak çoğu kez şiddet olaylarıyla devrimin tetikleyicisi olmuştur. (Snowden 2021: 338) Çünkü salgının sınıfsal ayrım yaptığı, ölümlerin çoğunluğunun yoksullardan olmasından anlaşılmıştır. Sonralarda ortaya çıkan çiçek hastalığının ise görünüşe etkisi oldukça fazla olduğundan eşlerden birinin bu hastalığa yakalanması durumunda görünüşte meydana gelen değişiklikler ayrılığa neden olarak evliliklere kadar insan yaşamında derin etkisi olmuştur.

Veba ve kolera salgınında felaketlerin günahlardan kaynaklandığı öne sürülen teodise görüşü, çiçek hastalığının daha çok masum ve günahsız olan çocuklarda görülmesiyle geçerliliğini yitirmiştir. "Çiçek öyle tanıdık hale gelmişti ki bir tür kaderciliğe bile vesile olmuştu." (Snowden 2021: 148) Kaderci bakışla birlikte salgınla mücadele etmek yerini eylemsiz kalmayı, kadere boyun eğmek düşüncesi hâkim olmuştur. Sonralarda ise öne çıkan AIDS salgınında, cinsiyetçi ayrımlar görülerek ikinci dünya savaşı sırasında yürütülen kampanyalarda tipik bir biçimde hastalığın sorumluluğu kadınlara yüklenerek zührevi hastalıkların yaygınlaşması en çok kadınları olumsuz yönde etkileyerek aile yaşamları için bir tehdit oluşturmuştur. (Nikiforuk 2020: 145) Özellikle kadınların yaşamlarının kısıtlandığı bir dönem öne çıkmaktadır. Sanayi Devrimi'nin, Avrupa'da şehir inşasının en yoğun döneminde Tüberkülozun ortalığı kasıp kavurmasıyla

Avrupa'nın yüzde 70'i vereme yakalanmıştır. (Nikiforuk 2020: 168-169) Yaşanan dönemde modernitenin hakimiyet kurmasıyla sanayileşmenin artması sonucunda kapitalizmin bir ürünü olarak ortaya çıkan verem, özellikle hava kirliliğiyle hızla yayılmıştır. Bu dönemde modernitenin etkisiyle yaşanan değişiklikler sonucunda makineleşen insan, verem gibi bir hastalıkla da mücadele içine girerek özellikle alt sınıf gerek maddi gerekse manevi bağlamda olumsuz etkilenerek insanın varoluşuna yabancılaşmasının daha da arttığı bir dönem olmuştur. Benzer şekilde ilerleyen yıllarda beliren Ebola, İspanyol gribi, Hong Kong gribi, kuş gribi, domuz gribi gibi grip salgınları da yıllarca insanların özgürlüğünü tesir altına alarak gündelik yaşamı sarsıp, insanların iş ve sosyal yaşamlarını engelleyerek temel ihtiyaçlara bile belli bir derecede olanak sağlamıştır.

Yaşamı böylesine sarsan salgınların beraberinde getirdiği sosyal ve ekonomik problemlerin yanı sıra bireysel yaşam alanına olan etkileri de yadsınamaz derecede kuvvetlidir. Kuşkusuz tüm bu salgınların ortak özelliği özgürlüğü sınırlandırmak ve ölümleri arttırmaktan başka bir şey değildir. Salgınlar, aidiyet duygusunu hatırlatırcasına dönem dönem ortaya çıkarak esasında insana dünyaya ait olmayışını, dünyaya fırlatmış olduğunu göstermektedir. Böylelikle salgınlar insanın dünya ile anlamlı bir bağ kuramamasını göstererek yaşamın değerini sorgulamaya itmektedir. Öte yandan salgınların beraberinde getirdiği değişimler ve gündelik yapıp etmeleri sınırlandırması veya engellemesi özgürlük algısını değiştirmektedir. Bununla birlikte her an salgına yakalanma kaygısı ölüm düşüncesini daha fazla gündeme getirerek varoluşa olan sorgulamayı arttırmaktadır. Şahsi korku ve kaygıların arttığı bu dönemlerde kaderci bakışla birlikte özgürlüğe, ölüme olan sorgulamanın artması da kaçınılmaz olmaktadır. Her pandemi, insan yaşamını derinden sarsarak özgürlüğe karşı savaş açmıştır. Covid-19 pandemisi ise tarihteki öteki pandemilere meydan okuyup çok kısa sürede tüm dünyaya yayılarak gündelik yaşam şeklini olağanüstü derecede değiştirmiştir. O

halde bu noktadan itibaren Covid-19'un yol açtığı değişiklikleri ele alıp insan yaşamına etkilerini incelemek yerinde olacaktır.

2. Covid-19 Yaygınlaşması İtibariyle İnsan Yaşamında Süregelen Değişiklikler

2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü çok kısa bir süre içerisinde ülke dışına çıkarak tüm dünyaya yayılıp 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından salgın pandemi ilan edilmiştir. İlk olarak sosyal mesafe ve maske önlemi uygulamaya geçerek yaşamın sıradan akışını etkileyen alışılanın aksine bir döneme geçilmiştir. Giderek artan vaka sayılarıyla birlikte dünyanın her yerinde zaman zaman karantina uygulamasına geçilmiştir. İnsanların temel ihtiyaçlarının bile kısıtlandığı bu dönem de tüm seviyelerde yüz yüze eğitime ara verilerek online eğitime başlanmıştır. Bununla birlikte toplu etkinliklerin iptal edilmesi ve çoğu iş yerlerinin evden çalışma uygulamasına geçmesi de kaçınılmaz olmuştur. Virüsün ilk durağı olan 65 yaş üzeri yaşlılar ve virüse karşı kırılgan olan 20 yaş altına sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Bununla birlikte seyahat kısıtlaması da virüs yayılımını engellemek için alınan önlemlerden biri olmuştur. Bulaşma ihtimali nedeniyle AVM ve sağlık merkezlerine gitmemek, gidilmesi gerektiğinde teması en aza indirgeyecek mesafe, en kısa sürede ayrılma, maske, eldiven kullanmak gibi tedbirler alınmıştır. (Aslan 2020: 39) Pandemi döneminde çalışma yerlerinin geçici olarak kapatılması beraberinde işçi çıkarımını arttırarak her salgında olduğu gibi koronavirüs salgınında da en çok yoksullar zarar görmüştür. Özellikle ülkemizde işçi çıkarımının artması veya iş yerlerinin kapatılması ile ekonomik açıdan güçlük çeken esnafın intihar eyleminde bulunması dikkat çekmiştir. Fakat yalnızca ekonomik problemlerden değil, tüm dünya genelinde iç sıkıntısı, yaşamın anlamsız olmasıyla yüzleşme ve ölüm ile yaşam arasındaki farkın yadsınmasını gösterircesine intihar oranı yükselmiştir.

Virüsün yayılma hızı ve ölümlerin artış miktarından da anlaşılacağı üzere Covid-19 pandemisi tarihteki tüm pandemileri geri de bırakarak dünyanın her yerindeki insanlara gerek bedensel gerekse zihinsel olarak tesir ettiği açıktır. Bu bağlamda Covid-19 pandemisinin öteki pandemilere kıyasla bireysel, sosyal, ekonomik, psikolojik etkileri daha ağır hissedildiği görülmektedir. Nitekim salgın insanın yalnızca bedenine değil, zihnine de yoğun etkide bulunarak pandemi öncesi bile zorlu olan yaşamı daha da zorlaştırmıştır. İnsanın varoluşuna aykırı olan bu gibi durumlar insanı psikolojik açıdan yıpratmakla birlikte bu dönemde insan ilişkilerinin de giderek zayıfladığı görülmektedir. Öyle ki sokağa çıkma yasakları ile aile içi geçimsizlik artması, ötekiler ile iletişim ve biraradallığın azalması dünyada varoluşsal bağlamda tek başına oluşla yüzleştiren insan adeta tutsak bir yaşamda varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Böylelikle önlem bakımında zorunlu olan uygulamalar faaliyete geçse de kişisel duygular bağlamında kaygı, korku, umutsuzluk gibi duygu durumlarını yaşatan salgınlarla yaşam standartları olumsuz yönde değişerek özgürlüğün sınırlandığı uzun bir dönem başlamıştır.

Pandemi döneminin ilk aylarında yakın zamanda dönemin biteceğine dair umutlar mevcut olsa da 2,5 yılı aşkın halen ara ara gündeme gelen vakalar ve yeni salgınların başlayacağına dair açıklamalar insanı giderek umutsuzluğa sürüklemektedir. Umutsuzluk ve kısıtlı deneyim alanı çerçevesinde insan kendi varoluşuna giderek yabancılaşmaya başlamaktadır. Yabancılaşma insanın yaşamı anlamlandırılmamasıyla başlayıp, dünyanın insani özlemlere kayıtsız kalmasıyla gerçekleşmektedir. Dünya ile anlamlı bir ilişki kurma çabasında olan insan için bu çabanın başarısızlıkla sonuçlanmasının en temel nedeni ise özgürlüğünün sınırlı oluşunun farkına varmakla birlikte bu dünyaya ilişkin hissettiği yabancılıktır. Ek olarak dünya, insanın isteklerine karşı pandemi öncesinde de kayıtsız kalsa da bu dönem de bu kayıtsızlığın yoğunluğu, ölümlerin artmasıyla da insanda isteksizlik uyandırarak dünyaya isyan etmeye neden olmaktadır. Nitekim artan vaka sayıları

ve ölüm oranlarının giderek yükselmesiyle birlikte eninde sonunda herkesin deneyimleyeceği ölüm düşüncesi her insanın zihnini sararak yaşamı değersizleştirmektedir. Öyle ki ölüm ve özgürlük insan hayatında oldukça önemli kavramlardır. Söz konusu kavramlar bu dönemde insan yaşamını şekillendirerek, sık sık ölüm gerçeğiyle yüzleşilmesi nedeniyle “Yaşamın bir anlamı var mı? Ölüm gerçeğinin olduğu bir hayat anlamlı olabilir mi? İnsan olarak özgür müyüz? Nasıl yaşamalıyız? Yaşam yaşanmaya değer mi?” gibi soruları bu dönem çerçevesinde değerlendirmek oldukça elzemdir. Çünkü “İnsanın ölümle karşı karşıya kalması, varlığın yeniden hatırlanmasına imkân verir. Pandemi insan olarak kendimizi sorgulamamızı sağlamaktadır.” (Cengiz 2021: 127) Bu sorgulama beraberinde yaşamı yaşanmaya değer kılmamanın olanağını getirmektedir. Tam da bu nedenle veba salgınından yola çıkarak söz konusu soruların mahiyetini, insan varoluşunu, hayatın anlamına ilişkin görüşlerini *Veba* adlı eserinde somutlaştıran Camus’ya bakmak kaçınılmazdır.

3. Camus’nun Bakışıyla Pandemi (Covid-19) Dönemine Bakmak

Camus, insan ve dünya ilişkisini ele alırken saçma kavramına başvurmaktadır. Camus için insan ve dünya ilişkisi irrasyonel olup insanın akli çıkarımlarıyla anlamlandırmayacağı türden bir ilişkidir. Öyle ki, ona göre ne dünya tek başına saçma ne de insan tek başına saçmadır. Bu bağlamda saçma insan ile dünya arasındaki kopuşu ifade etmektedir. Bu söz gelimi kopuş, insan bilincinin dünyayı ve yaşamı akli çıkarımlarla anlamlandıramamasıyla gerçekleşir. (Şerifoğulları 2021: 33)

Camus’ya göre absürt veya saçmanın ilk habercisi hayatın monoton ve mekanikliğidir. Yarınların her geçen günün birer kopyası oluşu insanda bıkkınlık uyandırır. Yaşamın tek düzeliğiyle zamanın hızlıca geçmekte oluşu da saçmanın varlığının göstergesidir. Camus bu durumu *Sisifos Söyleni* adlı eserinde şu şekilde

ifade etmektedir: “Yataktan kalkma, tramvay, dört saat çalışma, yemek, uyku ve aynı uyum içinde Salı Çarşamba Perşembe Cuma Cumartesi, çoğu kez kolaylıkla izlenir bu yol. Yalnız bir gün “neden” yükselir ve her şey bu şaşkınlık kokan bıkkınlık içinde başlar.” (Camus 2020b: 31) Bu neden sorusuna insanı iten bir başka unsurda insanın dünyaya, başkalarına ve kendisine yabancı olmasıyla bağlantılıdır. Camus için insanın dünya, başkaları ve kendisi hakkında tam anlamıyla bir bilinirlik içinde olmayışı saçma duygusunu derinden hissettirmektedir. Günlerin monoton ve mekaniklik içinde hızlıca geçmesi, insanın yabancılaşma hissi, ölüm gerçeğinin eninde sonunda deneyimlenecek olması saçmanın mevcudiyetini kanıtlar niteliktedir. İşte Camus için yaşam tam da bu nedenlerden dolayı saçma olup, saçmanın insanda uyandırdığı duygunun en kuvvetli dürtüsü de ölümdür.

Ölüm, insanın yapıp etmelerinin, arzularının, hedeflerinin son durağı olduğu gibi insanın tek alınyazısıdır. Bu alınyazının yüküyle yaşayan ve saçmanın bilincinde olan insan için ölümün ne zaman deneyimleneceğinin bir önemi yoktur. Öyle ki Camus *Yabancı* adlı eserinde bu durumu Meursault karakteri aracılığıyla şu satırlarla somutlaştırmaktadır: “(...) ha otuz yaşında ölmüşsün ha yetmiş; bir önemi olmadığını biliyordum. Uzun lafın kisası; bu, gün gibi ortada. Ha bugün olmuş ha yirmi yıl sonra, neticede ölen yine ben olacaktım.” (Camus 2020d: 102-103) Oysa Camus için insan saçmanın eziciliğine başkaldırmalıdır.

Başkaldırı deneyimleri arttırmakla mümkündür. Erken ölüm deneyimleri arttırma olanağını ortadan kaldırdığından saçma duygusu karşısında intihar eylemine başvurmak veya eylemsizliği tercih edip tıpkı Meursault gibi bir perspektif tercih etmek saçmaya yenilmek demektir. Çünkü saçma, insana kendini gerçekleştirme ve kendi yazgısını yazması açısından özgürlük sunmaktadır. Bu nedenle saçmadan kurtulmaya çalışmak yerine saçmayı onaylayıp, ona başkaldırarak insan kendi varoluşunu anlamlı kılmalıdır. Çünkü Camus açısından saçmayı hissetmek insana kendini gerçekleştirme ve özgürlük olanağını mümkün

kılmaktadır. Camus için insanın özgürlüğü saçmadan kurtulmaya çalışmamakla ilintilidir. Fakat saçma duygusunu hissedip saçmayla yüzleşince bu ağır duygu karşısında ondan kaçmaya çalışan insan esasında ya kendisinden ya da dünyadan kaçmaktadır. Çünkü saçma insan ve dünya arasındaki anlamsızlık olduğundan insan ve dünya var olduğu sürece var olmaktadır. O halde saçmadan kurtulmaya çalışmak ya dünyayı ya da insanın kendisini yadsımakla mümkündür. Öyle ki Camus'ya göre saçmadan kurtulmak insan ve dünya var olduğu sürece olanaksız olduğundan, saçmayı yok etmeye çalışan insanın başvuracağı yollardan birisi umut diğeri ise intihardır. Umut veya felsefi intihar yaşamın buhranlarına dayanamayan insanın bu dünyadan vazgeçip başka bir dünyanın var olduğu inancını benimseyen insanın mevcut dünyayı hiçe sayarak kendi içinde yok etmektir. Böylelikle ölümden sonraki yaşam ümidiyle saçmadan kurtulacağını inanan insan kendisini bu dünyadan soyutlayarak, özgürlüğünü yadsımaktadır. Camus için insanın kendisini öldürmesine karşılık gelen intiharı tercih eden insan ise saçmaya ancak kendisini öldürerek başkaldıracağını inanmaktadır. Yaşadığı çağın olayları, yaşam koşulları karşısında mutsuzluk ve umutsuzluk ile daha fazla yaşamak istemeyen insan saçmaya boyun eğmediğini göstermek uğruna isyan ederek adeta kaderinden intikam almak istemektedir. Gerek felsefi intihar gerekse bedensel intiharı tercih edenlerin ortak kanısı şudur: Yaşam yaşanmaya değermez. Fakat Camus açısından her ikisi de saçmaya yenilen ve özgürlük olanağının bilincinde olmayan insanların eylemleridir. Bu nedenle Camus için özgürlük, saçmadan kurtulmaya çalışmak değil, saçmayı benimsemekle mümkündür. Öte yandan saçma insana mutlak özgürlük değil de -sınırlı- eylem özgürlüğü vererek, yaşamın etkinliğini arttırmaktadır.

İnsan her ne kadar kimi zaman hayatın anlamına ilişkin sorgulamalarda bulunsa da yaşamı sınırlandıran bu zorlu süreçte söz konusu sorgulama artarak insanın dünyaya yönelmesiyle saçma duygusu her zamankinden daha fazla tezahür etmektedir. Bu nedenle yaşam telaşının yanı sıra insanın özgürlüğünü kısıtlayan

pandemi, yaşama dair umutsuzluğu ön plana çıkararak saçma duygusunun insanı esir aldığı, insanın eylemlerini şekillendirdiği son derece meşakkatli bir süreci temsil etmektedir. Ölümün daha fazla ön plana çıktığı bu dönemde ölüm üzerine düşünceyle birlikte mevcut salgının insan yaşamı üzerindeki etkileri ile dünyanın insani isteklere karşı kayıtsızlığı karşısında, dünya-insan ilişkisinin irrasyonelliğini pandemi aracılığıyla farklı bir boyuttan düşünmeye zemin hazırlamaktadır. Ölüm nihayetinde her insanın deneyimleyeceği tek gerçek olsa da pandemiyle birlikte bu gerçeğe daha da yaklaşılmaktadır. Ölümü düşünmek ise insan eylemlerinin mahiyetini ve yaşamın anlamını düşünmeyi de beraberinde getirmektedir. İşte pandemi dönemi bıkkınlık uyandırıp saçma duygusunun hissedilmesiyle insana “neden?” sorusunu sormaya iterek, bu dönemde hayatın anlamına, özgürlüğe, yaşamı yaşanmaya değer kılmaya yönelik sorularda artmaktadır.

Sıradan şartlarda bile oldukça meşakkatli olan yaşamda pandemi döneminde söz konusu meşakkatin daha da arttığı açıktır. İnsani özlemlerin arttığı bu dönemde dünyanın kayıtsızlığıyla karşılaşan insan, dünyaya yönelerek bir anlam arayışı içinde olmaktadır. Böylelikle saçmayı derinden hisseden insanın aidiyet duygusu sarsılarak dünyaya olan yabancılık hissiyatı artmaktadır. Öte yandan artan vakaların etkisiyle kendisini bu dünyanın bir parçası olarak görmeyen insanı saçma duygusu giderek daha da sarmaktadır. Nitekim dünyadaki tüm olumsuzluklar gibi salgınlar da saçmanın bir getirisi. Saçmanın getirdiği olumsuzluklar karşısında insanın saçma duygusunu derinden hissetmesi, başkaldırıya neden olmaktadır.

Yaşam şartlarını zorlaştıran pandemi dönemine Camus’nun perspektifinden baktığımızda, sınırsız özgürlük arayışı arzusuyla önlem amaçlı getirilen kısıtlamaları göz ardı ederek saçmaya başkaldıran insanlar esasında saçmanın ezici gücüne karşı koyamayarak giderek yabancılaşmaya mahkumdur. Nitekim söz konusu yabancılaşmayı gerçekleştiren en önemli neden saçma olan yaşamın bu dönemde daha da yoğun hissedilmesi sonucunda, insanın eylemsizliği tercih

etmesiyle ilintilidir. Camus'ya göre insan saçma duygusunu hissettiğinde veya saçmayla yüzleştiğinde giderek tüm mevcut değerleri yadsıyarak, yaşamı yaşanmaya değer kılmak yerine önemsizleştirmektedir. Camus, bu düşüncesini *Yabancı* adlı eserindeki Meursault karakteriyle ortaya koymaktadır. Meursault'un annesinin öldüğünü fark ettikten sonra kahve yapması, sahilde sebepsiz yere tanımadığı adamlara ateş ederek birini öldürmesi, Meursault'un tutsaklık ile özgürlüğü, ölüm ile yaşamı eş değer görmesinden kaynaklanmaktadır.

Pandemi döneminde saçma duygusuyla birlikte insanların birçoğu Meursault'a dönüşmektedir. Nasıl olsa günün birinde öleceğini düşünerek sınırsızca eyleme arzusu ve özgürlük istenciyle etik değerleri yadsıyarak kurallara karşı gelerek varoluşunu anlamlı kılmaya çalışanlar bu dönemin Meursault'u olarak nitelendirilebilir. Çünkü yabancılaşan bir insan için hayat anlamsızsa hayata ilişkin tüm eylemlerde anlamsızdır. Bu ise her türlü kötülüğü mümkün kılmaktadır. Öte yandan yaşamın sadece olumsuz tarafına odaklanmak insanı çıkmaza sokup, yaşamı önemsizleştirip intihara sürüklemektedir. Bu dönemde intiharı tercih edip bu dünyaya başkaldırdığını sanan insanlar görmekteyiz. (Sputniknews 2020) Bunun en önemli nedeni insanın saçma duygusunu bir fırsat değil, yaşamı değersizleştiren bir duygu olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa saçma duygusu insana kendini gerçekleştirebilmenin, saçmaya başkaldırmanın olanağını verdiğinden, bu olanağı değerlendiren insan yaşamı yaşanmaya değer hale getirirken, bunun olumsuz bir durum olduğunu kabul edenler ya tüm değerleri yadsıyıp mutlak bir nihilizmi benimseyerek yabancılaşır ya da intihara yönelirler. Yaşamın saçmalığını duyumsayan insanın intihar düşüncesi aklına nüfus ederek bir kurtuluş yolu veya dünyadan intikam almanın, yaşama meydan okumanın bir yolu gibi görünmektedir. Yabancılaşan insan ise yaşamın ağır yükü karşısında kendini anlamsızlık içinde bularak hiçbir değer ve eylemin önemi olmadığını kanaatinde olarak kendini saçmaya teslim edip, tüm olanakları yadsımaya başvurmaktadır. Camus açısından

her iki seçenekte insanın kendini gerçekleştirme olanağını ortadan kaldırmaktadır. Çünkü “Yaşamak, insan için absurd/saçma duygusuyla yaşamaktır. İnsanın intihar etmesine karşı çıkan Camus, intiharın bir yanılgı olduğunu öne sürerek intiharın insanın yapabileceği her şeyi tükettiğini düşünmektedir. İntihar kişinin özgürlüğünü dahi ortadan kaldırmakta, onun deneyimlemesinin olanağını kaldırmaktadır.” (Çüçen 2018: 191)

Camus’ya göre her insanın yaşam koşullarının farklı olduğunu öne sürüp, deneyimlerden vazgeçmek bir yanılgıdır. Çünkü Camus için “(...) yanlışlık, deneyimler bize bağlıken, onların yaşam koşullarına bağlı olduğunu düşünmekte. Yaşadıkları yılların sayısı aynı olan iki insana dünya hep aynı deneyimler toplamını sağlar. Bunun bilincinde olmak bize düşer.” (Camus 2020b: 75) Camus’nun bu satırlarından anlaşılacağı üzere insanın tüm deneyimleri kendi elinde olup, uzun veya kısa da yaşasa, yaşadığı süre boyunca olanaklar alanını tüketmek kendi elindedir. Öte yandan bu deneyimler insanın kendisini aşmasını sağlamaktadır. Hayatın saçmalığına teslim olmayan insan saçmayı yaşatarak bir başkaldırı pratiği gerçekleştirdiğinde insanın yaşamına değer kazandırıp, kendi özünü yaratma fırsatı da vermektedir. Çünkü Camus açısından “Dünya bize ne kadar yabancı olursa olsun, bizim özelemlerimize ne denli duyarsız kalırsa kalsın, bilincimizin devamı için de gerekli olduğundan, dünyayı yok saymak mümkün değildir. İşte hem dünyayı hem de dünya içinde kendi varlığımızı devam ettirecek olan araç, başkaldırıdır.” (Gündoğan 1997: 222) Bu noktadan hareketle Camus’nun *Veba* adlı eseriyle sunduğu somut başkaldırı pratiğiyle pandemi dönemi aracılığıyla yaşamı değerli kılmamanın olanağını incelemek yerinde olacaktır.

3.1. Camus'nun *Veba'sına* Göre Pandemiye Fırsata Çevirmek: Başkaldıran İnsan

Camus veba pandemisine şahit olmuş bir filozof olduğundan, *Başkaldıran İnsan* adlı eserindeki başkaldırı kavramına ilişkin analizlerini *Veba* adlı eserinde somut olarak ortaya koymaktadır. Veba günlerinden yola çıkarak insanın karşılaştığı zorlu bir dönemde bile umutsuzluğa kapılmak yerine yaşamı yaşanmaya değer kılmamanın mümkün olduğunu özellikle Dr. Rieux karakteri üzerinden serimlemeye çalışan Camus, insanın saçmaya başkaldırmasının yaşamı anlamlı kılmamanın koşulu olarak göstermektedir. Eserde, kentte insanların birbirinden kopuk yaşadığı, durağanlık ve monotonluk içinde Camus'nun saçma olarak nitelendirdiği hayatın Oran kenti ile resmedilişini görmekteyiz. *Yabancı*'daki Meursault'un yabancılik içinde akıp giden hayatını anımsatırcasına Camus, Oran kentinde ölmenin güçlüğü üzerinde durarak kenti şu satırlarıyla betimlemektedir: "Bir hastanın şefkate gereksinimi vardır, bir şeye yaslanmaktan hoşlanır. Ancak Oran'da iklimin aşırılıkları, burada yürütülen işlerin önemi, dekorun belirsizliği, şafağın çabuk sökmesi ve zevklerin niteliği, her şey sağlıklı olmayı gerektirir. Bir hasta kendini yapayalnız buluverir." (Camus 2020c: 15) Kentin dayanışmadan yoksun, herkesin aynı gündelik rutin içinde olması Camus'nun ileri sürdüğü gibi tüm insanların bu türden bir monoton ve mekaniklik içinde yaşamaları yadsınamasa da Oran'daki farkın ölmenin bile güç olmasından başka bir şey değildir. Camus'nun bu kent üzerinden veba günlerini ele almasıyla saçmayı hissettirme isteği anlaşılmaktadır.

Veba'da, Dr. Rieux karakteriyle başkaldırı ruhu ortaya koyulmak istenip, dayanışmanın, saçma karşısında boyun eğmemenin ne denli önemli olduğu ortaya koyulmaktadır. Fakat söz konusu başkaldırı tüm insanlar için olan bencillikten uzak bir başkaldırıdır. *Veba* eserini incelediğimizde salgının kenti sarması tüm insanları umutsuzluğa boğarken Dr. Rieux'un verdiği mücadele umutsuzluğun yerine umudu koyan bir başkaldırı örneği sunmaktadır. Öyle ki Dr. Rieux'un tüm insanların

özgürlüğü uğruna mücadelesini şu satırlarda görebilmek mümkündür: “İşte bu nedenle uzaktan ya da yakından, haklı ya da haksız nedenlerle insanları öldüren ya da öldürmeyi haklı çıkararak ne varsa hepsini reddetmeye karar verdim. İşte, yine bu nedenle bu salgının bana öğrettiği hiçbir şey yok, onunla sizin yanınızda mücadele etmekten başka.” (Camus 2020c: 250) Buna göre insan da yaşam da özgürlüğünü insanlığın özgürlüğü çerçevesinde kullandığı takdirde bir başkaldırı eyleminde bulunmalıdır. Camus *Başkaldıran İnsan* adlı eserinde şu şekilde söyler: “Kimdir başkaldıran insan? Hayır diyen biri. Ama yadsırsa da vazgeçmez; evet diyen bir insandır da hem de daha ilk deviniminde.” (Camus 2020a: 23) Camus’un bu satırlarından anlaşılacağı üzere başkaldırı kavramı içinde “hayır”ı bulundururken bir yandan “evet”i de bulunduran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre insan, adaletsizliğe, kötülüğe, öldürmeye hayır, adalete, iyiliğe, yaşatmaya evet demelidir. Camus, Dr. Rieux ile tam da bu düşüncesini somutlaştırıp, insanlara umudu ve dayanışmanın yaşamı değerli kılmanın başkaldırıdan geçtiğini sunmaktadır.

Dr. Rieux, kendi özgürlüğünü başkalarının özgürlüğüne bağlı kılarak, kentteki bireyselliğe rağmen kolektif bir çağrıda bulunup pandemi döneminin buhranlarına karşı pes etmek ve sadece kendi bireysel alanını korumak yerine mücadeleyi, başkaldırımı başkaları içinde tercih etmektedir. Bu bağlamda Dr. Rieux pandemi günlerini fırsata çevirerek kendi varoluşuna anlam kazandırmaktadır. Bu anlam ise deneyimleri arttırıp, sınırsız ve tekil özgürlük arzusuyla değil, tümele yönelik bir özgürlük arzusuyla başkaldırma pratiği gerçekleştirmekle mümkündür. Bu bağlamda Camus açısından pandemi döneminde karşılaşılan olumsuzluklara insanın yalnızca kendisi için değil başkaları içinde karşı çıkmalıdır. “Veba’daki gazeteci Rambert’in durumu buna güzel bir örnek oluşturur. İnsanlar başkalarının felaketlerinden kaçarak, kendilerinin mutlu olacağını zannederler. Oysa dünyadaki felaketler bireysel değil, ortaktır. Yani felaket herkes içindir. Bunu keşfeden Rambert’e göre artık tek başına mutlu olmaktan utanılacaktır.” (Gündoğan 1997:

119) Bununla birlikte “Veba sadece bir hastalığın basit bir simgesi değil, evrendeki bütün kötülüklerin de bir simgesidir. Kötülük de gelip geçici bir durum yerine, evrenin temel ilkelerinden birisi olarak sunulmaktadır.” (Gündoğan 1997: 29) İşte bu kötülüğe karşı mücadele Dr. Rieux ve arkadaşları ile sağlanarak, dayanışma tek başına kendileri için değil tüm insanlık uğruna ortaya koyulmaktadır. Fakat her dönemde olduğu gibi mücadele etmek yerine kaderciliğin öne çıkması *Veba*’da da görülmektedir.

Salgını Tanrı’nın cezası olarak değerlendirme veya kaderci bir bakışla salgın karşısında eylemsizliği tercih etmek Camus açısından oldukça yanlış bir tutum olmakla birlikte acizliğe karşılık gelmektedir. Camus’un bu konudaki tavrı açıktır: “Eğer O (Rieux) her şeye gücü yeten bir Tanrı’ya inanmış olsaydı, tedavi işini Tanrıya bırakarak, insanları tedavi etmekten vazgeçerdi.” (Gündoğan 1997: 29) Nitekim çalışmanın birinci bölümünde de görüldüğü üzere tarihte öne çıkan salgınlarda yaygın olan Tanrı’nın cezası” bakışı Covid-19 salgınında da devam ederek insanların mücadeleyi Tanrı’ya bırakıp, yaşanan tüm olumsuzluklara karşı çıkmamaları Camus’un bakışına karşıttır. Bu nedenle Camus *Veba*’da salgının Tanrı’nın cezası olduğunu düşünen rahip Paneloux ile göstererek Tanrı’dan geldiğini düşünüp, kötülükle mücadele etmemenin faydasız olduğunu ortaya koymaktadır. Rieux ve arkadaşları ise kötülüğe bu şekilde boyun eğmek yerine başkaldırarak her şeye rağmen yaşamayı tercih edip eylemsiz kalmayı reddetmektedir.

Camus’un saçma olan hayata başkaldırmanın olanağını somutlaştırdığı *Veba* adlı eserinin ana karakteri olan Dr. Rieux’un yanı sıra *Sisifos Söyleni* adlı eserinde ele aldığı Sisifos’da somut olarak “nasıl yaşamalıyız?” sorusunun cevabını vermektedir. Yunan mitolojisinde Sisifos Tanrılar tarafından sonsuza kadar büyük bir kayayı tepenin en yüksek noktasına kadar taşımakla cezalandırılmıştır. Kaya düştükçe pes etmeden tekrar kayayı çıkartmaya çalışıp, tüm gücüyle mücadelesini ortaya koyarak kayayı cezanın bir getirisi olmaktan çok kendi kayasına

dönüştürmeyi başaran bir kahramandır. Camus insandan Sisifos gibi olmasını istemektedir. Tam da bu nedenle veba salgını çerçevesinde yaşamın saçmalığını ele alarak Dr. Rieux karakteriyle Sisifos örneği sunmaktadır. Camus, *Sisifos Söyleni* adlı eserinde Sisifos'un başkaldırısını şu satırlarıyla özetlemektedir: "Yazgıyı bir insan işi yapar, insanlar arasında sonuçlandırılacak bir işe dönüştürür. Sisifos'un tüm sessiz sevinci buradadır: yazgısı kendisindedir. Kayası kendi nesnesidir." (Camus 2020b: 120) İşte Camus'nun perspektifinden pandemi dönemine baktığımızda insanda pandemi döneminde söz gelimi kayanın altında ezilmek yerine kayayı kendi kayasına dönüştürebildiği, başka bir deyişle salgının ağır yükü karşısında ezilmek yerine mevcut olanaklarını arttırıp, kendi yazgısını yazdığı sürece saçmaya başkaldırarak yaşamını yaşanmaya değer kılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Covid-19 dönemi zorlayıcı koşullarıyla insanın varoluşuna yabancılaştığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal mesafe, online eğitim, kısıtlı dışarı çıkma imkânı gibi uygulamalar saçma duygusunu arttırarak insana iki yol sunmaktadır: Yabancılaşmak ya da başkaldırmak. Camus açısından başkaldırı deneyimler alanını genişletmekten başka bir şey değildir. Fakat bu dönemin deneyimlerin kısıtlandığı bir dönem olduğu açıktır. Bu durumda "Camus Covid-19 pandemisinden haberdar olsa insanlığa ne söylerdi?" diye sormak gerekmektedir. Buraya kadar gelinen noktadan anlaşılacağı üzere kuşkusuz o, mevcut imkanları sonuna kadar deneyimlemenin, pandemiye başkaldırmanın önemi üzerinde duracağı açıktır. Öyleyse bu dönemin zorlukları aracılığıyla sorgulanan hayatın irrasyonelliğine teslim olmak Camus'nun bakışıyla saçmaya teslim olmak ile eş değer olup, saçma karşısında yenilmekle ilintilidir. Fakat başkaldırı sadece insanın kendisi için değil tüm insanlık için olmalıdır. Bu nedenle Camus için Covid-19'a yönelik önlemlere uymak başkaldırı niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat Covid-19 dönemine baktığımızda ülkelerin çoğunda getirilen

sokağa çıkma yasağına karşı bazı ABD eyaletlerinde “özgürlük” yazılı pankartlar taşıyan insanların protestoları ve “Bu beden benimdir. Covid-19 olsa da sana ne!” yazılarını görmekteyiz. (Kuçuradi 2020: 163) İşte buradaki sınırsız ve tekil özgürlük arzusu Camus’unun tümeli kapsayan özgürlük anlayışına aykırı olup, etik olmayan bir özgürlüktür. Bu türden bir başkaldırı mutlak “hayır”ı kapsayan içinde “evet”i barındırmayan bir başkaldırıdır.

Bu dönemde sık karşılaşılan sınırsız özgürlük arzusu, birçok tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Hatta koronavirüsün kısa sürede tüm dünyaya yayılmasının en önemli nedeni söz konusu özgürlük anlayışıyla doğrudan bağlantılıdır. Bununla birlikte Covid-19 teşhisi koyulan kişilerin başka birine bulaşıp öldürme ihtimalini umursamayıp sokağa çıkma yasağını ihlal etmeleri sınırsız özgürlüğün getirdiği en tehlikeli sonuçlardan biridir. Bu dönemde eğlence mekanlarının geçici olarak kapatılması üzerine ev partilerinin çoğalmasını da görmekteyiz. (CNN Türk 2020a) Benzer şekilde özellikle yaz aylarında düğünlerin artışıyla birlikte düğüne davetlilerin katılmayacağını düşünerek Covid-19 virüsüne sahip olmasına rağmen düğünü ertelemek yerine gerçekleştiren insanlara şahit olmaktayız. (CNN Türk 2020b) İspanya’da sahte Covid-19 testi ve aşı pasaportunun satılması da kimi insanların özgürlük anlayışının sınırsızlık ve serbestlik olduğunu kanıtlar niteliktedir. (Euronews 2022) Tüm dünya genelinde bu gibi örneklerle oldukça sık karşılaşılan bu dönemde Camus açısından yanlış nitelendirilecek türden başkaldırıları nedeniyle birçok insan virüse yakalanıp daha da ötesi ölümlerin artmasına neden olmaktadır. Oysaki Camus’unun başkaldırı pratiği sınırsız özgürlükten davacıdır. Camus’da sınırsız özgürlüğün aksine sınır ve ölçüyü savunan bir özgürlük anlayışı hakimdir. Çünkü mutlak özgürlük içinde olduğunu düşünmek, yaşamda bir kaosa, adaletsizliğe, kötülüğe hatta ölüme bile olanak sağlamaktadır. *Veba*’da Dr. Rieux karakteri, tüm mücadelesiyle yalnızca kendi özgürlüğünü düşünerek değil, tüm insanların özgürlüğü için pandemiye meydan okumaktadır. Bu meydan okuyuşunu kendini ötekilerden soyutlayarak veya menfaati için değil tam

aksine bir dayanışma içinde o zorlu koşullarda bile yaşamı yaşanmaya değer kılmaktadır. Çünkü yalnızca kendi için mücadele etmek, ötekilerin özgürlüğünü düşünmeden eylemek saçmaya teslim olmaktan başka bir şey değildir. Öyle ki Camus için bu türden bir tercih, etik değerlerden uzaklaştırarak, insanın giderek yabancılaşmasına yol açmaktadır.

Camus, Dr. Rieux karakteri aracılığıyla “Bir aziz olmak için yaşamak gerek. Savaşın.” diyerek esasında yalnızca pandemiyle mücadele etmenin önemine değil pandemi dönemi aracılığıyla yaşamın saçmalığına başkaldırmanın önemine vurgu yapmaktadır. (Camus 2020c: 279) İşte söz konusu savaş ancak saçmaya başkaldırmakla mümkündür. Bu bağlamda Camus’nun perspektifinden baktığımızda pandemi döneminde aşı olmayanlar, “bana bir şey olmaz” deyip başkasına olma ihtimalini göz ardı edenler, yasaklara rağmen ev ve dışarı gezmelerine devam edenler, sosyal mesafe kuralına uymayanlar, maske takmayı reddedenler, tıpkı *Yabancı*’daki Meursault gibi nasıl olsa eninde sonunda öleceğiz diyerek yaşamda eylem ve tercihlerini bu türden bir bakış açısıyla şekillendiren insanlar saçmaya yenilmiş, yaşamını yaşanmaya değer kılmak yerine daha da değersizleştirdiği anlaşılmaktadır. Camuscu bir bakışla pandeminin zorlu koşulları saçmayı fark etmeyi mümkün kılacağından olumsuzun aksine insana kendini gerçekleştirme olanağı sunarak olumlu bir durum olarak görülmelidir. “İnsan her zaman çelik gibi iradeli olamaz, her zaman dimdik duramaz ve sonunda mücadele içinde örülmüş o güç yumağını coşku içinde çözmek de bir mutluluktur.” (Camus 2020c: 277) Pandemi şartlarında yaşanan ekonomik ve psikolojik problemlere rağmen yaşamın olumsuz tarafına yoğunlaşmak yerine olumlu tarafına odaklanıp pes etmemek oldukça elzemdir. Bu nedenle dönem şartlarını öne sürerek yaşamayı reddetmek, değerleri yadsımak saçmaya başkaldıramamanın somut örnekleridir. Çünkü Camus’ya göre her insanın yaşam koşullarının farklı olduğunu öne sürüp, deneyimlerden vazgeçmek bir yanılıdır. Öyle ki Camus için “(...) yanlışlık,

deneyimler bize bağlıyken, onların yaşam koşullarına bağlı olduğunu düşünmekte. Yaşadıkları yılların sayısı aynı olan iki insana dünya hep aynı deneyimler toplamını sağlar. Bunun bilincinde olmak bize düşer.” (Camus 2020b: 75) Camus’nun bu satırlarından anlaşılacağı üzere insanın tüm deneyimleri kendi elinde olup, uzun da yaşasa kısa da yaşadığı süre boyunca olanaklar alanını tüketmek kendi elindedir. Ancak böyle bir yaşam tercihinde olanlar kendi yazgısını yazma olanağına sahiptir. Saçmaya teslim olmayan insan, başkaldırı pratiği gerçekleştirdiğinde yaşamına değer kazandırıp, kendi özünü yaratma fırsatına da sahip olmaktadır.

Sonuç olarak pandemi dönemi insana başkaldırma eylemiyle kendini gerçekleştirme olanağı sunduğu açıktır. Çünkü insan sıkıntısız, tasasız zamanlarda hayatın anlamına yönelik sorular, çoğu insanın göz ardı ettiği türden sorulardır. Bu dönemin beraberinde getirdiği değişikliklerle saçmanın mevcudiyetini kanıtlayan en önemli unsurlardan biri olan ölüm sayısının artması insanın dünya ile ilişkisinin irrasyonelliğini gün yüzüne çıkararak Camus’nun deyişiyle saçma duygusunu hissettirerek insanı hayatın anlamsız veya saçma olduğu gerçeğiyle yüzleştirmektedir. Bu yüzleşmenin sunduğu olanağın bilincine vararak deneyimleri şekillendirmek olumsuzluklar içerisinde yabancılaşmak yerine pandemi dönemini fırsat olarak görüp, yaşamın geri kalanını gerçek başkaldırı pratiğiyle sürdürmek mümkündür. Nitekim saçma duygu doğrultusunda bilinçli bir varlık olan insanın nesne konumuna indirgenerek tutsaklık içerisinde yaşaması yerine başkaldırı, insana eylem özgürlüğünü vermektedir. Sisifos nasıl ki kayayı kendi kayası haline dönüştürüp, saçmaya başkaldırmıştır, insan da yaşamı olumsuzluklarıyla birlikte kabul edip, güzelliklerini, arttırarak kendi yazgısını kendisi yazmalıdır.

Camus’nun başkaldırısı, saçmayı olumsuz bir nitelik olarak hedef alıp, umutsuzluk batağında boğulmak değil, yaşamın tüm zorluklarına; acıya, mutsuzluğa, hayal kırıklığına, hastalıklara ve hatta yaşamın eninde sonunda ölümle sonlanacak olmasına rağmen insana umut vadetmektedir. Bu noktadan hareketle

Camus'nun bakışından baktığımızda pandemi döneminde artan ölümlerle ansızın her insanın deneyimleyeceği ölümün farkına varıp yaşamın güzelliklerine odaklanarak, deneyimlerini arttırıp yaşamını yaşanmaya değer kılmalıdır. Ek olarak Camus için "Başkaldırmada hem kendisini hem de başkalarını bulan insan, başkalarıyla dayanışmaya girer. Çünkü acının bireysel olmadığı, bütün insanların ortak acısının olduğunun bilincine varır. Veba bütün insanlar için ortak olan bir felakettir. Bu felaketle mücadele için insanların dayanışma içinde olması gerekir." (Gündoğan 1997: 119) Tıpkı veba gibi koronavirüs de insanlar için ortak sorun olduğundan, bu dönemde insanın dayanışma içinde mücadele etmesi başkaldırı açısından önemini göstermiştir. Tıpkı 6 Şubat 2023'de 10 ilde birden gerçekleşen deprem sonrasında birlik ve beraberlik içerisinde Türkiye'nin hatta dünyanın çeşitli yerlerinden yapılan yardımların yapılması gibi yaşamın getirdiği her olumsuzluğa "hayır" demek, Camus'nun başkaldırı kavramını somutlaştırmaktadır. İşte buraya kadar gelinen noktadan anlaşılacağı üzere Camus'ya göre bu "hayır" için insanın sadece kendisinin olumsuzlukla karşılaşması değil başkalarının da yaşadığı olumsuzluklara da kişisel çıkar olmaksızın başkaldırması gerektirdiği açıktır.

Camus'nun bakışıyla incelediğimiz pandemi dönemiyle birlikte Camus'nun sunduğu söz gelimi yaşam rehberinin ilk adımı saçmayı benimsemek olup, dünyanın olumsuz getirilerine rağmen olumluya yönelerek deneyimleri alanını çoğaltmak olduğunu görmekteyiz. Bu noktadan hareketle ise bireysel ve sınırsız özgürlük anlayışını yadsımanın önemini bu dönemde meydana gelen olaylar ve ölüm oranları kanıtlar niteliktedir. Camuscu perspektifle incelediğimiz bu dönemde somut insan deneyimleri üzerinden serimleyerek zorlu yaşam koşullarını fırsata çevirmenin olanağının en önemli koşulu gerçek bir başkaldırı pratiğini eyleme geçirmek olduğu anlaşılmaktadır. Nihayetinde Camus'nun başkaldırı kavramı bireysel olarak başlasa da sonucu tüm insanlığa tesir ederek, yalnızca pandemi döneminde değil, yaşam boyu "Nasıl yaşamalıyız?" sorusunun da cevabını verdiği görülmektedir. Tam da bu

nedenle Camus, varoluşun koşulunu başkaldırmayla ilişkilendirerek şöyle söylemektedir: “Başkaldırıyorum, öyleyse varız.” (Camus 2020a: 33)

Thinking About the Pandemic Period (Covid-19) with Albert Camus: How Should We Live?

Summary

Gizem ŞERİFOĞULLARI

PhD Candidate

Bursa Uludag University, Social Sciences Institute, Department of Philosophy, Bursa, TR

ORCID: 0000-0002-6613-5333

gizem_serifogullari@outlook.com

Introduction

The pandemic period causes a difficult process that negatively affects people and human life. With the corona virus epidemic, which emerged in December 2019, spread all over the world in a very short time and continued for an average of 2.5 years, the detection of new cases from time to time increases the questioning of human existence. "How should we live?", which shapes people's actions in this period, which increases the questioning of the meaning of life and raises anxiety in people question comes to the fore. In line with the answer given to the question in question, people realize their life experiences by making inferences about the meaning of life. As a matter of fact, this period, which restricts freedom and confronts the reality of death, causes deep inner distress and increases the feeling of alienation from the world. So, is it possible to turn the difficult conditions of the pandemic into an opportunity? What is the way to make life worth living through this period that makes you feel the meaninglessness of life deeply? Based on these questions, in this study, the pandemic period will be evaluated from the perspective of Camus, who offers the opportunity to struggle with life with his work *The Plague*, and the question of how we should live from this period will be examined from a Camusian point of view.

1.Epidemics and Human Life

In this section, where we examine the pandemic, which expresses the global epidemic that spreads to the whole world or to more than one country, from a historical perspective, the plague epidemic, which was considered to be first encountered in Egypt in 541, re-emerged between 1347-1351. The plague, which Europe refers to as the black death, started in China and the south-west of Asia, but spread to Europe in a short time, causing the death of one third of the population. In 1817, with cholera, which first appeared in India, epidemics occurred in forty different regions of the world. Epidemics

such as smallpox, AIDS epidemic, Tuberculosis, Ebola, Spanish flu, Hong Kong flu, bird flu, and swine flu affected human life negatively. In this period, which allows even meeting the basic needs of people to a certain extent, in addition to the social economic problems, the effects of epidemics on the individual living space in this section will be prepared to evaluate the impact of covid-19 on life.

2. Continuing Changes in Human Life as of the Spread of Covid

The covid-19 virus, which emerged in Wuhan, China in December 2019, spread to the world in a very short time and was declared a pandemic by the World Health Organization (WHO) on March 11, 2020. First, social distance and mask measures were implemented, and with the increasing number of cases, quarantine was implemented from time to time all over the world. These changes, which affect the ordinary course of life, have depressed people. On the other hand, the fact that people who have economic difficulties due to the increase in worker dismissal and the closure of their workplaces commit suicide has attracted attention around the world. However, the suicide rate has increased, as if confronting the meaninglessness of life and the internal distress felt in this period, which limited the field of experience, not only due to economic problems, and the denial of the difference between death and life. In this context, the epidemic left a heavy impact not only on the body but also on the mind, making the difficult living conditions even more difficult even before the pandemic. Thus, with the implementation of the practices that are obligatory in terms of precaution, the epidemic, which causes emotional states such as anxiety, fear, hopelessness as personal emotions, has changed the living standards in a negative way and a long period of limitation of freedom has begun. Increasing hopelessness and limited field of experience cause people to become increasingly alienated from their own existence. Estrangement on the other hand, starts with the inability of people to make sense of life and occurs when the world is indifferent to human aspirations. On the other hand, although the world was indifferent to the wishes of people before the pandemic, the increase in deaths and the restriction of freedom in this period cause people to rebel against the world. As a matter of fact, death and freedom are very important concepts in human life. In this period, as these concepts have an impact on human life and shape experiences, inquiries into existence are increasing. In that case, in this part of the study, the event and changes that developed during the pandemic period will be discussed and the ground for the third part will be prepared.

3. Looking at the Pandemic Period with Camus's Perspective

Camus refers to the concept of the absurd while dealing with the relationship between man and the world. According to him, the relationship between man and the world is irrational and it is a kind of relationship that people cannot make sense of with rational inference. That is why man's relation to life is absurd. According to Camus, the first precursor of nonsense is the monotony and mechanicalness of life. The fact that each passing day is a copy of the previous one creates a feeling of boredom. The fact that time passes quickly with the monotony of life is also one of the harbingers of nonsense. According to Camus, in the face of the monotony and mechanicalness of life, and the

rapid passage of time, one day, "why?" asking the question is the moment when the absurd is felt. Other factors that push people to this question of why are the reality of alienation and death. The fact that man is not fully known to the world, others and himself, and the mind's inability to provide this awareness increases the feeling of alienation. The fact that death can be experienced at any moment brings people face to face with the meaningless or absurdity of life. All these factors directly affect life experiences by increasing human existential questioning. For Camus, instead of being crushed by the heavy burden of the nonsense, one should rebel against the absurd. For this reason, for Camus, since early death eliminates the possibility of increasing experiences, resorting to suicide in the face of absurd feeling or preferring inaction and surrendering to nonsense means to be defeated by nonsense. Because, according to him, absurd offers the possibility of self-realization and freedom. Since the absurd is meaningless between man and the world, absurd will exist as long as man and the world exist. So trying to get rid of the absurd is possible by denying either the world or the person himself. According to Camus, one of the ways that people who try to eliminate nonsense will resort to is hope or philosophical suicide, and the other is bodily suicide. Philosophical suicide is to ignore the current world by giving up this world and adopting the belief that there is another world. Bodily suicide, on the other hand, refers to a person's rebellion by believing that he will get rid of the absurd by killing himself. But for Camus, suicide of both kinds is not a rebellion against the absurd, but a defeat or submission. Making life worth living is possible by saying "no" to the negatives in life and "yes" to the positives. For this reason, Camus' concept of rebellion is not a completely negation concept. So, in this part of the study, Camus' concepts and his work *The Plague* are examined and then Camusian analysis of the pandemic period is made.

Conclusion and Evaluations

Since the pandemic period increases existential questioning by arousing boredom in people, we encounter various examples of rebellion in this period. As a matter of fact, it is clear that the difficulty in question increases with the pandemic period of life, which is quite challenging even under ordinary conditions. In particular, the effect of increasing cases increases the sense of absurdity, as a person does not see himself as a part of this world. Like all the negativities in the world, epidemics are a result of nonsense. Feeling the absurd feeling deeply in the face of the negativities brought by absurdity causes rebellion. So much so that we encounter various types of rebellion in this period that increases hopelessness. With its compelling conditions, the covid-19 period emerges as a period in which people are alienated from their existence. It is clear that applications such as social distance, online education, curfew, as the changes that took place in this period, make you feel the sense of absurdity. However, for Camus, it is very important for a person to rebel against the absurd in order to make his life worth living. For Camus, rebellion is nothing more than expanding the field of experience. Therefore, to surrender to the irrationality of life, to choose inaction, is to succumb to the absurd for Camus. The last part of the study, "What would Camus say to humanity if

he knew about the covid-19 pandemic?" departing from the pandemic period with the question "How should we live?" the questions end with a Camusian perspective.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Aslan, R. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19. *Göller Bölgesi Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 8 (85), 35-41.

Camus, A. (2020a). *Başkaldıran İnsan* (Çev. T. Yücel). İstanbul: Can Yayınları.

Camus, A. (2020b). *Sisifos Söyleni* (Çev. T. Yücel). İstanbul: Can Yayınları.

Camus, A. (2020c). *Veba* (Çev. N. T. Öztokat). İstanbul: Can Yayınları.

Camus, A. (2020d). *Yabancı* (Çev. A. Sezen). İstanbul: Can Yayınları.

Cengiz, A. C. (2021). Salgın Hastalıkların Karşısında Varoluşun Dayanağı Olarak Dayanışma. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 20 (1), 127. DOI: 10.20981/kaygi.886916.

CNN Türk. (2020a). Sosyal Medya Fenomenlerinden Ev Partisi! Büyük Tepki Çekti. Erişim Tarihi: 05/01/2022 (<https://www.cnnturk.com/magazin/sosyal-medya-fenomenlerinden-ev-partisi-buyuk-tepki-cekti?page=1>).

CNN Türk. (2020b). Bursa'da Skandal Düğün! Koronali Anne Virüsü Davetlilere Bulaştırdı. Erişim Tarihi: 24/12/2021 (<https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-bursada-skandal-dugun-koronali-anne-virusu-davetlilere-bulastirdi>).

Çüçen, A. K. (2020). *Varoluş Filozofları* (2. Basım). Bursa: Sentez Yayıncılık.

Euronews. (2022). İspanya'da Binlerce Kişiyi Sahte Covid-19 Testi ve Aşı Pasaportu Satan 7 Kişi Yakalandı. Erişim Tarihi: 28/01/2022, (<https://tr.euronews.com/2022/01/25/ispanya-da-binlerce-kisiye-sahte-covid-19-testi-ve-as-pasaportu-satan-7-kisi-yakaland>).

Gündoğan, A. O. (1997). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi* (1. Basım). İstanbul: Birey Yayıncılık.

Kuçuradi, İ. (2020). Covid-19 Salgını Sırasında Dünyamızın Dününe, Bugününe, Yarınına Bir Kuş Bakışı. *Salgın: Tükeniş Çağında Dünyayı Yeniden Düşünmek* (derl. Didem Bayındır ss. 163). İstanbul: Tellekt Yayınları.

Nikiforuk, A. (2020). *Mahşerin Dördüncü Atlısı: Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi* (Çev. S. Erkanlı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sputniknews. (2020). Pandemi İntiharı Düşünenlerin Sayısı 3 Kat Arttı. Erişim Tarihi:18/02/2022 (<https://tr.sputniknews.com/20201111/pandemide-intihari-dusunenlerin-sayisi-3-kat-artti-1043207770.html>).

Snowden, M. F. (2020). *Salgınlar ve Toplum* (Çev. A. E. Pilgir). İstanbul: Tellekt Yayınları.

Şerifoğulları, G. (2021). Albert Camus Perspektifinden Saçma, Yabancı, Başkaldırı, Özgürlük Kavramların Türk Sinemasıyla Serimlenişi [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.